



# „Odstřel se nekoná.“<sup>1</sup> (Ne)úřední vyjednávání jako hybná síla v pozadí rekonstrukce kulturní památky v Československu po roce 1948

Jan Limberský

## “THERE WILL BE NO DEMOLITION.” (IN)FORMAL NEGOTIATION AS A DRIVING FORCE BEHIND THE RENOVATION OF A MONUMENT IN POST-1948 CZECHOSLOVAKIA

This paper examines official negotiation methods behind the renovation and simultaneous use of the Staré Hrady castle between 1949 and 1993, as an example of the rescue of a cultural monument in communist Czechoslovakia. It is concerned with the mechanisms of actor-institutional communication at regional level at work within the broader circumstances prevailing in then Czechoslovakia, arguing that this negotiation was in fact the driving force behind the successful reconstruction of this castle after many years of expert-led volunteer work.

### KEYWORDS:

Czechoslovakia; renovation; rescue; negotiation; strategy; monument; culture; communism; Staré Hrady

## TŘI ŽIVOTY STARÝCH HRADŮ

„Hrad a zámek Staré Hrady“, jenž je ve své současné podobě nejvíce renesančním zámekem z druhé poloviny 16. století, se nachází ve stejnojmenné obci u města Libáně v okrese Jičín v Královéhradeckém kraji, severně od údolí řeky Bystřice.<sup>2</sup> Z časového hlediska je možné jeho existenci rozdělit na několik fází. Na nejstarší dějiny sahající svými prvopočátky do 14. století a končící únorem 1948, na neoficiální záchranné období vymezené lety 1948 až 1964, záchranu z let 1965–1993 a nakonec na porekonstrukční období devadesátých let a prvních let nového tisíciletí, končící prodejem zámku do soukromých rukou v roce 2007. V zásadě je však možné existenci tohoto objektu-komplexu rozfázovat na tři základní úseky. Na období dějinné, záchranné a závěrečné. Předmětem tohoto příspěvku je především onen „druhý život“ památkového objektu, jelikož se na něm budu snažit nastínit vyjednávací strategie aktérů této záchrany, tedy samotných (re)konstruktérů zámku a také těch, kteří jim byli z hlediska své odborné kvalifikace, úředních kompetencí a institucionální zodpovědnosti v tomto konání nepostradatelně nápomocni.

1 SOkA Jičín, f. Občanské sdružení SH Staré Hrady, kart. č. 28, neusp., výstřižky článků z novin a časopisů (1906–1976), *Odstřel se nekoná*, Předvoj. Týdeník jičínského okresu 10, 7. 11. 1969, č. 44.

2 Jan LIMBERSKÝ, „Všechna čest, předsedo Holmane...“: Strategie záchrany kulturní památky v Československu na příkladu rekonstrukce zámku Staré Hrady u Libáně, diplomová práce, Ústav českých dějin FF UK, Praha 2023, s. 33.



V kontextuálním rámci svých (nej)starších dějin je tento památkový objekt ještě jako obyčejná tvrz zmíněn v závěti<sup>3</sup> Arnošta ze Staré, předka pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic.<sup>4</sup> Po přestavbě tvrze do podoby gotického hradu<sup>5</sup> tvořil jádro komplexu palác s nádvořím, hospodářské budovy a také kostel sv. Jana Křtitele.<sup>6</sup> Ruku v ruce s architektonickými proměnami sídla však docházelo také ke střídání jeho majitelů,<sup>7</sup> mezi nimiž zaujímá zásadní postavení Jiří Pruskovský z Pruskova, jenž ho přebudoval do podoby reprezentativního zámku.<sup>8</sup> Poté se starohradského panství pod vlivem nástupnických a ekonomických nesnází ujímají nejprve Lobkovicové a po nich také Valdštejnové, z jejichž rukou starohradský zámek přechází do vlastnictví rodu Schliků. V něm dosáhne na jedné straně svého vrcholu (v letech 1650–1675 coby hospodářské centrum panství), na druhé straně však začíná (na přelomu 18. a 19. století) postupně upadat.<sup>9</sup> Následující léta<sup>10</sup> tedy pro starohradský zámek znamenají již pouze proces chátrání (zřícení nejstaršího gotického křídla v roce 1806,<sup>11</sup> propad klenby v předhradí v roce 1949,<sup>12</sup> sesutí štítové zdi v předzámčí v roce 1951<sup>13</sup>) a ztrátu významu,<sup>14</sup> což v roce 1961 vygradovalo až do téměř realizované destrukce jeho nejohroženějších úseků odstřelem,<sup>15</sup> jenž se naštěstí díky rekonstrukci a nalezenému využití nekonal.

Už po dokončení rekonstrukčních prací v první polovině devadesátých let<sup>16</sup> však bylo jasné, že stavba bude vyžadovat další opravy, a to i náročnější,<sup>17</sup> pročež tato

3 Karol BÍLEK, *Malé dějiny Libáňska. Příroda, osobnosti, data, události*, Libáň 2005, s. 35.

4 Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Arnošt z Pardubic. Arcibiskup, zakladatel a rádce*, Praha 2008, s. 15–16.

5 Dobroslava MENCLOVÁ, *České hrady II*, Praha 1972, s. 186–188.

6 Lucie RYCHNOVÁ, *František Josef Šlik a česká barokní krajina*, Dolní Břežany 2022, s. 188.

7 J. LIMBERSKÝ, „Všechna čest“, s. 34.

8 Vladimír HOLMAN a kol., *Staré Hrady*, zvláštní otisk z Listů starohradské kroniky (dále LSK) 1984, s. 5–6; Čeněk PAVLÍK, *Gotické reliéfní kachle z tvrze Stará, dnes zámku Staré Hrady*, LSK 29, 2006, č. 4, s. 149–154, zde s. 151; Eva BÍLKOVÁ — Karol BÍLEK — Eva ULRYCHOVÁ, *Staré Hrady. Stručný průvodce minulostí i současností zámku*, Staré Hrady 2004, s. 5–6.

9 V. HOLMAN a kol., *Staré Hrady*, s. 8–9.

10 J. LIMBERSKÝ, „Všechna čest“, s. 35–36.

11 V. HOLMAN a kol., *Staré Hrady*, s. 9.

12 SOKA Jičín, f. Místní národní výbor Staré Hrady, kart. č. 1, 2, neusp., Péče o budovy kulturních zařízení, oprava zámku, *Zámek ve Starých Hradech, býv. majitelka Thurn-Taxis*, č. j. 1522/49-IX/B 22, 15. 3. 1949.

13 SOKA Jičín, f. Místní národní výbor Libáň, Zápisy ze schůzí komise pro výstavbu, *Zřícení části hradu*, neoznačeno, 22. 5. 1951.

14 V. HOLMAN a kol., *Staré Hrady*, s. 9.

15 Spisovna Generálního ředitelství Národního památkového ústavu, ukládací značka Staré Hrady, kart. č. 415, Staré Hrady, zámek 7960-77-79, *Zápis sepsaný dne 24. února v úřadovně MNV Staré Hrady, okr. Jičín*, neoznačeno, 24. 2. 1961.

16 Viz celkem třináct zmínek v rámci „Drobných zpráv“ v LSK z let 1987 až 1994.

17 LSK 17, prosinec 1994, č. 4, s. 99–100; „Během letních měsíců akademický malíř a restaurátor Hanuš Joža pracuje na jejich zajištění a restaurování...“ *Po třiceti letech opravují sgrafita*, Noviny Jičinska 13, 15. 7. 2004, č. 163, s. 6.



situace nakonec v letech 2005 až 2007 vyústila ve složitý kompetenčně-právní spor,<sup>18</sup> na jehož konci byl zámek prodán do soukromých rukou.<sup>19</sup> Dnes slouží již pouze komerčním účelům coby pohádkový tahák sezónního turismu, cílící především na malé děti a jejich rodiče. Někdejší „duch Starých Hradů“<sup>20</sup> tak byl definitivně vytlačen z veřejného prostoru přesilou princezen, strašidel, draků a skřítků. Tento fakt je o to více paradoxní, pokud si uvědomíme, že pouhé dva roky před prodejem zámku byla v arkádách na druhém nádvoří odhalena jeho zachráncům pamětní deska.<sup>21</sup> Na svém místě vydržela jen krátce.<sup>22</sup> Zbývá zde však ještě jedno místo, ze kterého Staré Hrady se svým příběhem záchranu a kulturního zhodnocení nikdy nemohou být vytlačeny, za což lze poděkovat jinak dvojsečné nevratnosti jednosměrného toku času. Tím místem jsou české moderní a soudobé dějiny, stejně jako regionální dějiny poválečného Československa, v čemž lze, alespoň tedy v tomto konkrétním případě, spatřovat jejich spravedlnost.

## SPLNĚNÝ SEN<sup>23</sup> OČIMA PRAMENŮ

Z pramenného hlediska se komunikace zachránců zámku s kulturními a památkovými orgány ve věci rekonstrukcí a pozdějších kulturních aktivit primárně opírala o písemnosti úřední povahy. Ohledně rekonstrukcí šlo například o jednání týkající se stavebního povolení, dodávek stavebního materiálu, žádostí o finanční příspěvky na jeho pořízení nebo také o souhrny výsledků odborných revizí.<sup>24</sup> Kulturní činnost na

18 Příloha elektronické korespondence s Evou Bílkovou z 8. 1. 2024.

19 LSK 30, prosinec 2007, č. 4, s. 128.

20 Touto metaforou odkazují na jeden z dobových článků o záchraně Starých Hradů, viz SOkA Jičín, f. Občanské sdružení SH Staré Hrady, kart. č. 34, neusp., výstřižky článků z novin a časopisů (1988), *Hledání ducha Starých Hradů*, *Zemědělské noviny* 44, 6. 8. 1988, č. 184.

21 Zřízení pamětní desky v areálu starohradského zámku bylo iniciováno Osvětovou besedou Staré Hrady již před rokem 2005, realizaci slavnostního odhalení v tomto roce mělo na starosti nástupnické Občanské sdružení SH, z jejichž prostředků byla také financována. In: elektronická korespondence s Evou Bílkovou z 2. 11. 2023.

22 Osud tohoto pamětního artefaktu je však nejistý. Dle současných majitelů zámku se pamětní deska na svém místě nenacházela již dva roky po slavnostním odhalení v roce 2005. In: elektronická korespondence s Petrou Sukovou z 5. 10. 2023.

23 *Splněný sen k narozeninám*, Národní výbor. Týdeník vlády ČSR 33, 25. 7. 1984, č. 30, in: SOkA Jičín, f. Občanské sdružení SH Staré Hrady, kart. č. 32, neusp., výstřižky článků z novin a časopisů (1984–1985).

24 SOkA Jičín, f. Místní národní výbor Staré Hrady, kart. č. 1, 2, neusp., Péče o budovy kulturních zařízení, oprava zámku; f. Okresní národní výbor Jičín, Sběrka stavebních spisů, Staré Hrady, kart. č. 1132, inv. č. 814; f. Místní národní výbor Libáň, kniha č. 270–284, neusp., Zápisy ze schůzí komise pro výstavbu 1976–1990; f. Místní národní výbor Staré Hrady, kniha č. 12, neusp., Protokoly o schůzích stavební a technické komise z let 1962–1971; f. Místní národní výbor Staré Hrady, kniha č. 14, neusp., Protokoly o schůzích kulturní komise 1972–1975.



Starých Hradech se naproti tomu odrazila v dochovaných výročních zprávách, výkazech činnosti, zprávách o stavu hospodaření s financemi či v žádostech o povolení pořádat v opravených prostorách zámku kulturní program.<sup>25</sup> Problematiku záchrany a využití zámku Staré Hrady však v různé míře informační hodnoty kontextuálně reflektuje rovněž řada dalších zdrojů. Například protokoly a zápisy ze schůzí,<sup>26</sup> pamětní knihy a kroniky<sup>27</sup> nebo články ze soudobého periodického tisku.<sup>28</sup> Všechny uvedené prameny se nacházejí ve Státním okresním archivu Jičín, záznamy o starohradském zámku lze však nalézt i na jiných místech.<sup>29</sup>

Meze a limity pramenů úřední povahy k záchraně tohoto objektu spočívají především v jejich neúplnosti, časové diskontinuitě, občasných duplicitě, místy chybějícímu datování, formulační strohosti a taktéž jazykové specifičnosti,<sup>30</sup> což v kombinaci s nepřilíh ší rozsáhlou faktografickou matérií<sup>31</sup> ve výsledku umožňuje konstruování pouze omezených a k další diskuzi otevřených závěrů. Tuto limitující nutnost formulovat v rámci závěrů pouhá příkladová naznačení způsobuje v největší míře právě ona neúplnost daných listin, kdy máme prakticky ve všech případech pro účely analýzy vyjednávání k dispozici jen jednu stranu této komunikace. Buď pouze autora dokumentu, nebo jeho adresáta. S tím korespondují slova historičky a archivářky Evy

- 
- 25 SOkA Jičín, f., Činnost Osvětové besedy Staré Hrady a Občanského sdružení SH Staré Hrady.
- 26 SOkA Jičín, f. Místní národní výbor Staré Hrady, Protokoly obecního zastupitelstva Staré Hrady 1927–1948, Protokolní kniha obce Staré Hrady 1948–1955, Zápisy ze schůzí MNV 1958–1961, 1961–1963, 1963–1972 (tyto prameny nebyly v textu využity pro svůj okrajový charakter vzhledem ke zkoumanému tématu) a Zápisy ze schůzí Osvětové besedy Staré Hrady 1975–1989. Mimo uvedené zápisy ze schůzí Osvětové besedy (Libáň-) Staré Hrady se z fyzického hlediska jedná o vázané protokolní knihy či jen obyčejné „školní“ sešity.
- 27 SOkA Jičín, f. Místní národní výbor Staré Hrady, kniha č. 15, neusp., Kronika obce Staré Hrady 1923–1973; kniha č. 17, neusp., Kronika obce Staré Hrady 1974–1987. Materiály obsahují popisy rekonstrukčních prací, které vycházejí z původních stavebních deníků Vladimíra Holmana.
- 28 Zde jsou specifikem LSK (*Listy starohradské kroniky: Kulturní a místopisný časopis pro Staré Hrady a okolí*), ročníky 1978–2004, dostupné z [www.jicinsko.cz/lsk](http://www.jicinsko.cz/lsk) [náhled 9. 10. 2023]. V tištěné podobě jsou k dispozici čísla ročníků z let 1978–2007 a č. 1 z roku 2008 (od č. 2 z roku 1993). Zvláštní čísla: *Bibliografický rejstřík Listů starohradské kroniky 1, 1978/1979* 26, 2003; Hana KÁBOVÁ (ed.), *Soupis výstav na zámku Staré Hrady v letech 1973–2003*, 2003; *Listy starohradské kroniky* 26, 2003; *Listy starohradské kroniky: Zvláštní číslo ke třiceti letům Listů starohradské kroniky (1978–2008)*.
- 29 Jedná se např. o fondy Archivního oddělení Zámrušk (SOA v Zámrušku) při SOA v Hradci Králové: f. Velkostatek Kopidlno 1622–1946 a f. Ústřední správa šlikovských velkostatků Jičíněves 1690–1945 (1973). To se týká rovněž materiálů uložených v SOA v Hradci Králové a v NPÚ v Praze a v Josefově.
- 30 K tomu dále např. Petr FIDELIUS, *Řeč komunistické moci*, Praha 2016.
- 31 V součtu se jedná pouze o několik titulů kratšího rozsahu, jejichž obsahem jsou v různých kombinacích starší dějiny zámku, historie jeho záchrany a zdejší kulturní aktivity: František VOJTÍŠEK, *Opomíjené Staré Hrady u Libáně*, Libáň b. d.; V. HOLMAN a kol., *Staré Hrady*; E. BÍLKOVÁ — K. BÍLEK — E. ULRYCHOVÁ, *Staré Hrady*; Stanislav PENC, *Staré Hrady: Paměť doby. Brožurka o 25 letech záchrany a rekonstrukce zámku*, 2007 (text je doplněn fotografiemi z archivu Občanského sdružení SH Staré Hrady).



Bílkové<sup>32</sup> o tom, že se tyto souhrnně nezpracované<sup>33</sup> materiály mnohdy informačně překrývají, jsou stručné nebo rovnou chybí, protože jsou tak ve výsledku nedostatečné pro pochopení sledu událostí, vlivů doby, vztahů mezi lidmi, jakož i pro pochopení konkrétních situací.<sup>34</sup> Kdo však byli hybatelé těchto situací a v jakém kontextu spolu o Starých Hradech jednali?

## AKTÉRSKÝ A INSTITUCIONÁLNÍ RÁMEC

Záchranu zámku Staré Hrady není možné zcela pochopit bez kontextuálního zasažení do tehdejšího pojetí kulturní politiky,<sup>35</sup> ochrany kulturních památek<sup>36</sup> a souvisejících legislativních změn. Z organizačního hlediska byla klíčová centralizace stávajících kulturních institucí,<sup>37</sup> spojená s jejich přesunem do vlastnictví státu pomocí sítě národních výborů, které měly tyto instituce nadále řídit, a taktéž personálně-generační obměna těchto resortů.<sup>38</sup> Fungování těchto orgánů v rámci přijaté kulturní politiky poté zajišťovalo Kulturní a propagační oddělení sekretariátu ÚV KSČ. Jeho účelem bylo řízení stranické kulturní politiky, plánování kampaní a stranických školení či například kontrola stranického tisku.<sup>39</sup> Sestava a fungování tohoto řídicího mechanismu zůstaly pak prakticky stejné až do roku 1989. Jednalo se o stranický aparát, státní orgány a také vlastní kulturní instituce, organizace a zařízení.<sup>40</sup>

32 Pamětnice pozdější fáze rekonstrukce Starých Hradů pracovala v Literárním archivu Památníku národního písemnictví a byla předsedkyní Osvětové besedy Staré Hrady. Autorovi této studie byla nápomocna při hledání a zpracování materiálů k jeho diplomové práci, když působila jako archivářka v SOkA Jičín, odkud byly tyto materiály z velké míry čerpány.

33 „Nejsou pohromadě zdroje, neexistuje souhrnné zpracování jako vodítko...“, in: elektronická korespondence s Evou Bílkovou z 10. 1. 2024.

34 Příloha elektronické korespondence s Evou Bílkovou z 3. 2. 2021.

35 Podstatou kulturní politiky poúnorového Československa bylo opuštění doposud uplatňovaného konceptu vytváření umění pouze pro něj samotné, což mělo být dle přijatého sovětského vzoru napříště nahrazeno uměním jakožto propagačním nástrojem nově přijatých „pokrokových“ marxisticko-leninských zásad coby formativních zdrojů myšlenkové inspirace pro společnost. Eva KOLEČKOVÁ, *Vliv sovětské propagandy na československou kulturní politiku v letech 1948–1956*, diplomová práce, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií FSS MUNI, Brno 2010, s. 30–31.

36 Zákon č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách, později novelizován zákonem č. 20/1987 o státní památkové péči. Zákony vznikly v kontextu dvou poválečných ústav: ústavy Československé republiky z 9. května 1948 a ústavy Československé socialistické republiky z července 1960. Jan KUKLÍK a kol., *Vývoj československého práva 1945–1989*, Praha 2009, s. 117 a 323.

37 Karel KAPLAN, *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956–1968. Společnost a moc*, Brno 2008, s. 769–770.

38 TÝŽ, *Kořeny československé reformy 1968 II*, Brno 2002, s. 18.

39 Jiří KNAPÍK, *Únor a kultura. Sovětizace české kultury 1948–1950*, Praha 2004, s. 67–68.

40 Jiří KNAPÍK — Martin FRANC a kol., *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967 I. A–O*, Praha 2011, s. 42.



Princip fungování národních výborů stál na dvojím, dalo by se říci křížovém vertikálně-horizontálním systému zodpovědnosti.<sup>41</sup> Zaprvé se v rámci vzestupného principu zodpovídaly vždy hierarchicky nadřazenému orgánu,<sup>42</sup> zadruhé ovšem také zasedání svého vlastního pléna.<sup>43</sup> Národní výbory byly v zásadě sbory úředníků doplněné o pomocný personál,<sup>44</sup> přičemž plénum bylo nejvyšší složkou tohoto výboru s kompetencí rozhodovat o nejdůležitějších událostech, zatímco jeho rada sloužila jako výkonný orgán, jehož členové zároveň řídili jednotlivé odborné referáty.<sup>45</sup> Pro zámek Staré Hradky a jeho rekonstrukci byly klíčové tři národní výbory — KNV Hradec Králové, ONV Jičín a MNV Staré Hradky (na této úrovni též MNV Libáň). Nejvyšší krajské národní výbory určovaly plány pro oblast kultury a hospodářství — zde jsou důležité pravomoci kulturních zařízení, jako například orgánů památkové péče a také řízení investic. Okresní národní výbory měly pro Staré Hradky důležitou správní funkci, v rámci níž se staraly o chod jak kulturních zařízení, tak hospodářských organizací, konkrétně například stavebních podniků. Důležité je zmínit jejich dohledovou funkci na MNV, přes jejichž konečné vyjádření však na druhé straně musely projít kroky všech nadřazených národních výborů.<sup>46</sup>

Dynamika úřední komunikace těchto národních výborů poté probíhala na již zmíněném vertikálně-horizontálním principu, kdy úřední dokument mohl putovat buď vzestupně od nejnižší složky národních výborů až po tu nejvyšší, nebo ve směru opačném, kdy putoval od kraje přes okres až na obec, anebo mohl mířit například rovnou z krajských struktur do kanceláře předsedy MNV.<sup>47</sup> Národní výbory poté pomocí svých kulturních odborů nejen usměrňovaly činnost kulturních organizací v rámci svých vlastních kompetencí, ale rovněž také řídily činnost těchto organizací, a to až na úroveň kulturně-osvětových zařízení.<sup>48</sup> Po těchto kulturních odborech byly nejdůležitějšími orgány souvisejícími s problematikou starohradského zámku památkové úřady, ústavy památkové péče a úřady památkové správy,<sup>49</sup> patří sem však i další

41 J. KUKLÍK a kol., *Vývoj československého práva*, s. 186.

42 Michal BOBEK — Pavel MOLEK — Vojtěch ŠIMÍČEK, *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*, Brno 2009, s. 630–631.

43 J. KUKLÍK a kol., *Vývoj československého práva*, s. 186.

44 Zdeňka HLEDÍKOVÁ — Jan JANÁK — Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost*, Praha 2007, s. 444–445.

45 Karel SCHELLE, *Dějiny veřejné správy*, Praha 2016, s. 433.

46 Z. HLEDÍKOVÁ — J. JANÁK — J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 453–454.

47 J. LIMBERSKÝ, „Všechna čest“, s. 68–69.

48 Magdalena HUBENÁ, *Odras politické situace v kultuře Československa v letech 1948–1960*, bakalářská práce, Katedra společenských věd PdF UPOL, Olomouc 2009, s. 24–25.

49 Památkové úřady (Státní památkový úřad, Státní památkový úřad Jičín), ústavy památkové péče (Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, Státní ústav památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích, Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje, Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích, Krajské středisko péče o památky a ochranu přírody v Hradci Králové) a úřady památkové správy (Krajská památková správa Zámek Pardubice). J. LIMBERSKÝ, „Všechna čest“, s. 69.



institute.<sup>50</sup> Velice důležitou roli měly Památník národního písemnictví (respektive jeho Literární archiv) a Osvětová beseda Staré Hradý. Právě v těchto souvislostech tedy mohlo probíhat a také později probíhalo úřední vyjednávání na pozadí záchrany zámku Staré Hradý.

Duchovním otcem, organizátorem a taktéž přímým realizátorem (nezřídka na úrovni „řadového“ pracovníka na stavbě) záchrany zámku byl předseda MNV Staré Hradý<sup>51</sup> Vladimír Holman.<sup>52</sup> Byl rodákem z Nové Paky, jeho matka však pocházela ze Starých Hradů (její otec byl zdejší šafářem). Po jeho smrti se rodina přestěhovala do sousedních Sedlišť, kam Vladimír Holman jezdil a kde později bydlel. Od studentských let si maloval starohradský zámek a měl jeho postupující rozpad „před očima“.<sup>53</sup> V pozdější době získal mnoho pracovních zkušeností na stavbách, které mu při rekonstrukci zámku přišly vhod — jednalo se především o zednické řemeslo.<sup>54</sup> Měl tedy tu nejlepší kvalifikaci pro roli koordinátora záchrany zámku — dokázal kolektiv kolem sebe nejen motivovat a vést, ale rozuměl také jeho práci, kterou dovedl v případě potřeby na různých stupních a úsecích rekonstrukce i sám zastat. Již od prvních stabilizačních prací spadajících do šedesátých let měl kolem sebe několik pomocníků, jednalo se o skupinu starších řemeslníků zvaných „důchodci“,<sup>55</sup> ke kterým se v průběhu let přidávaly různé skupiny brigádníků — studentů, učňů a nakonec i trampů.<sup>56</sup>

Velmi důležitým aspektem však byla také přítomnost několika expertů, kteří dohlíželi na správné provedení prací, jelikož řada úprav na zámku vyžadovala odborné provedení. Například restaurování sgrafit nad zámeckou branou, které měl na

50 Ministerstvo školství, věd a umění, Krajské muzeum Jičín, Národní pozemkový fond, Český fond výtvarných umění, Podnik českého fondu výtvarných umění, Československé stavební závody v Hradci Králové, Českomoravský průmysl kamene národní podnik Hradec Králové, Stavomontáže národní podnik Hradec Králové, Sdružené komunální podniky města Jičína, Okresní stavební komunální podnik Jičín, Okresní stavební komunální podnik Jablonec nad Nisou, Stavoslužba OSKP Jičín. Je zde také soubor institucí z hlediska kompetencí nezařaditelných. Např. MV KSČ Staré Hradý, Akční výbor NF Staré Hradý, JZD Libáň, Děkanský úřad Libáň, Automobilové závody, národní podnik Mladá Boleslav, Krajský filmový podnik Hradec Králové, Státní banka československá Jičín, Ministerstvo zemědělství, Lidový soud v Jičíně, Ministerstvo obchodu ČSR apod. Tamtéž, s. 69–70.

51 Předsedou MNV Staré Hradý se stává v roce 1964: E. BÍLKOVÁ — K. BÍLEK — E. ULRYCHOVÁ, *Staré Hradý*, s. 11. Předtím byl předsedou MNV v Sedlišti, kde vlastnil od r. 1958 nemovitost jako dědictví po příbuzných: SOKA Jičín, f. Občanské sdružení SH Staré Hradý, kart. č. 32, neusp., výstřižky článků z novin a časopisů (1984–1985), *O krásné pošetilosti, která se stala skutkem*, Páteční Pochodeň. Orgán východočeského kraje KV KSČ 73, 20. 7. 1984, č. 170.

52 Více k němu např. jubilejní články v tisku: tamtéž; *Splněný sen k narozeninám*, in: SOKA Jičín, f. Občanské sdružení SH Staré Hradý, kart. č. 32, neusp., výstřižky článků z novin a časopisů (1984–1985).

53 S. PENC, *Staré Hradý*, s. 4.

54 Tamtéž, s. 5.

55 J. LIMBERSKÝ, „Všechna čest“, s. 75–76.

56 Tamtéž, s. 76.



starosti akademický sochař Alois Tintěra.<sup>57</sup> Zhotovení plánů na rekonstrukci<sup>58</sup> bylo dílem Ing. arch. Karla Pokorného, který vykonával i stavební dozor nad jejich realizací. Po jeho úmrtí na něj navázal Josef Skřivánek,<sup>59</sup> přičemž památkový dohled zde zastupoval někdejší učitel Ing. Pokorného, PhDr. Jaroslav Wagner,<sup>60</sup> jenž se mimo jiné podílel i na záchraně kostela v Mostě.<sup>61</sup> Tu zde můžeme chápat rovněž jako symbolický „most“, vedoucí z institucionálně-aktérského úseku do další fáze textu, jelikož nám poslouží jako příklad k modelovému uchopení starohradského případu coby praktického experimentu. Experimentu, v jehož mezích bylo možné (a také nutné) vyvíjet vlastní způsoby argumentační rétoriky ve snaze o prosazení menších nebo širěji pojatých cílů v rámci vztahu ke Starým Hradům — renesančnímu zámku, jehož záchrana byla nejprve povolna navazovanou spoluprací, jež se ve své pozdější fázi transformovala do dynamičtější kooperace na úrovni kompetentních orgánů, přizvaných organizací, ochotných brigádnických skupin i pro věc zcela zapálených jednotlivců.

## ZÁMEK JAKO MODELOVÉ „STAVENIŠTĚ“

Rekonstrukci zámku Staré Hrady lze s odkazem na práci Matěje Spurného o likvidaci a výstavbě severočeského Mostu<sup>62</sup> považovat za jakési „staveniště“, na jehož ploše mají aktéři starohradské záchrany, jakož i zodpovědné instituce možnost (vy)zkoušet na pozadí fázových oprav jednotlivých částí zámku meze svých vlastních vyjednávacích schopností při prosazování a dosahování vytyčených cílů. Zatímco

57 SOKA Jičín, f. Místní národní výbor Staré Hrady, kniha č. 17, neusp., Kronika obce Staré Hrady 1974–1987, s. 5.

58 S. PENC, *Staré Hrady*, s. 13. K tomu v pramenech: SOKA Jičín, f. Místní národní výbor Staré Hrady, kart. č. 1, 2, neusp., Péče o budovy kulturních zařízení, oprava zámku, *Provedení opravných prací na zámku ve Starých Hradech dle komisielního řízení ze dne 19. ledna 1951*, 28. 1. 1951.

59 S. PENC, *Staré Hrady*, s. 14. K tomu v pramenech: SOKA Jičín, f. Okresní národní výbor Jičín, Sběrka stavebních spisů, Staré Hrady, kart. č. 1132, inv. č. 814, *Stavební dozor, Dohoda o provádění stavebního dozoru na opravě hradu St. Hrady, okr. Jičín mezi MNV St. Hrady a Ing. Karlem Pokorným z Ml. Boleslavi*, neoznačeno, 21. 2. 1970.

60 K Jaroslavu Wagnerovi především Hana FAJSTAUEROVÁ, *Jaroslav Wagner. Restaurátor památek a jičínský rodák*, Jicinsky.denik.cz, 16. 12. 2014, dostupné z [https://jicinsky.denik.cz/kultura\\_region/jaroslav-wagner-restaurator-pamatek-a-jicinsky-rodak-20141216.html](https://jicinsky.denik.cz/kultura_region/jaroslav-wagner-restaurator-pamatek-a-jicinsky-rodak-20141216.html) [náhled 9. 10. 2023]; TÁŽ, *Jaroslav Wagner. Památkář a jičínský rodák*, Jičín 2021, s. 101.

61 „Mimořádným úkolem pro Jaroslava Wagnera byla jeho spolupráce na přesunu kostela Panny Marie v Mostě v roce 1975. [...] Ministr kultury se souhlasem vlády ustanovil poradní sbor expertů (mezi nimi byl i Jaroslav Wagner), kteří průběžně sledovali, konzultovali a posuzovali projektovou dokumentaci a realizaci přesunu kostela...“ TÁŽ, *Jaroslav Wagner. Restaurátor památek*.

62 Matěj SPURNÝ, *Most do budoucnosti. Laboratoř socialistické modernity na severu Čech*, Praha 2016.





mostecký případ je ukázkou především technických možností a umu expertních špiček ve svém oboru,<sup>63</sup> příklad Starých Hradů je naproti tomu podle mého názoru především ukázkou síly lidské vůle. Jedno však mají oba případy společné — jsou časově a geograficky ukotveným prostorem, v jehož mezích je uskutečňován určitý typ experimentu, realizovaný na základě na sebe navazujících vyjednávání regionálních i státních struktur a protkaný aktérskými činy v těchto mezích jednajících jednotlivců.

Záchrana zámku započala v roce 1964,<sup>64</sup> tomu však předcházely roky iniciativ stran jeho zachování,<sup>65</sup> přidělení obci Staré Hradky v roce 1949,<sup>66</sup> předběžné stabili-

63 Zde mám na mysli Spurného „laboratoř“ socialistické modernity uvedenou v podtitulu názvu knihy, kterou autor charakterizuje jako místo k uplatnění moderních technických postupů, použitých při odstranění starého města a vytěžení toho, co se nachází pod ním: „Přesto se jedná o projev téže důvěry v moc vědy a techniky měnit svět ve prospěch lidstva. Exploatace bohatství ukrytého pod povrchem vlastní planety nebyla chápána o mnoho jinak než cesty do kosmu.“ Tamtéž, s. 258.

64 J. LIMBERSKÝ, „Všechna čest“, s. 150.

65 V rámci jednotlivců jsou to např. historikové Václav Vojtíšek a Václav Chaloupecký, zakladatel libáňského KČT Karel Vochoč, učitelé a vlastivědní pracovníci Václav Fejfar, Rudolf Sakař či František Vojtíšek, z místních rodáků je to básnířka Marie Keblová, pedagog a historik Antonín Knížek či spisovatelka Blažena Kodlová. Pokud jde o organizace, v pokusech o záchranu zámku se angažoval Musejní spolek pro Libáň a okolí (květen 1940), Musejní spolek s odborem okrašlovacím (listopad 1946), Ministerstvo školství, věd a umění (únor 1949), Státní památkový úřad (listopad 1947, duben a červen 1949, červen 1950, květen 1951), Krajské středisko péče o památku a ochranu přírody v Hradci Králové (listopad 1958). August SEDLÁČEK, *Hradky, zámky a tvrze Království českého X*, Praha 1895, s. 301–306; Václav VOJTÍŠEK, *Na Starých Hradech u Libáně*, Krása našeho domova. Měsíčník pro ochranu přírody a domoviny. Časopis svazu spolků pro okrašlování a ochranu domoviny 40, květen–červen 1949, č. 5–6, s. 54–59; Spisovna, Městský úřad Libáň, neusp., složka Staré Hradky; Václav FEJFAR, *Libáňsko*, in: *Království české VII. Severovýchodní Čechy I*, Praha 1919, s. 152–153; Rudolf SAKAŘ, *Staré Hradky*, Náš domov. Vlastivědný sborník okresů Jičín-Libáň-Sobotka 1–2, 1925–1927, s. 67–69; František VOJTÍŠEK, *Odešel turistický pracovník Ing. K. Vochoč*, Beseda. Obrázkový čtrnáctideník Libereckého kraje, Českého ráje a Podkrkonoší 6, 1949, č. 9–10, s. 137–138; Blažena KODLOVÁ, *Libáňský kraj a zapomenutý zámek Staré Hradky*, Lada módní svět. Čtrnáctideník inteligentních žen 63, 1924, č. 2; SOkA Jičín, f. Kroužek libáňských rodáků v Praze, neusp., kniha zápisů 1931–1941: „Hluboko pod strání „Na Horách“ zrcadlí se v hladině rybníka starý, opuštěný zámek Staré Hradky. Zde bylo sídlo šlechty, jež vládla v dávných dobách i v Libáni. Kdysi hrdý zámek s pivovarem, kostelíkem sv. Jana Křtitele, dnes smutná ruina. Mizejí krásná sgrafita biblických osob na stěnách, rozpadávají se v kameni tesané hvězdy do nádvoří a sochy nad nimi. Škoda tohoto svědka dávné slávy.“ Venkov. List českého zemědělského lidu 36, 1941, č. 40; SOkA Jičín, f. Musejní spolek Jičín, kart. č. 7, inv. č. 89, Soupis umělecko-historických památek okresu Jičín, 1940; kart. č. 7, inv. č. 123; kart. č. 7, inv. č. 96; kart. 7, inv. č. 97; kart. č. 367, inv. č. 1557.

66 SOkA Jičín, f. Místní národní výbor Staré Hradky, kart. č. 1, 2, neusp., Péče o budovy kulturních zařízení, oprava zámku, *O odevzdání zámeckých nemovitostí ve Starých Hradech*, č. j. 1522/49-IX/B-22, 22. 3. 1950.



zační opravy,<sup>67</sup> navrácení statusu kulturní památky roku 1951<sup>68</sup> či odborný umělecko-historický průzkum o deset let později.<sup>69</sup> Obecně je možné záchranu zámku rozdělit na období před uzavřením smlouvy s Památkem národního písemnictví<sup>70</sup> (do roku 1969) a dobu pozdější (1970–1993). První období záchrany je dobou obecné nejistoty, ve kterém není postoj institucí k záchraně zámku zcela vyhraněný, jelikož panují pochyby, zda má cenu poškozený zámek s ohledem na technickou a finanční náročnost vůbec zachránit,<sup>71</sup> což je permanentně provázáno zmíněným nedostatkem finančních prostředků,<sup>72</sup> zajišťovaných nejprve v rámci akce Z a později od sedmdesátých let účelovou dotací z ministerstva kultury.<sup>73</sup> Nájemní smlouva<sup>74</sup> Starých Hradů

- 
- 67 Např.: „... podniknutí takové stavební akce, ať už opravy či rozbourání, které by zajistily jeho bezpečnost...“ Tamtéž, *Zjištění stavebního stavu zámku ve Starých Hradech u Libáně*, zn. 711-30/3-1040-2, 5. 4. 1949.
- 68 „Státní památkový úřad v Praze oznamuje k tamní žádosti ze dne 3. ledna t. r., zasláné ministerstvu školství, věd a umění, že celý zámecký komplex ve Starých Hradech byl ministerstvem školství, věd a umění zařazen do II. kategorie zámeckých objektů.“ Tamtéž, *Staré Hrady-okr. Jičín-hrad-ochrana*, č. j. 144/51, 10. 1. 1951.
- 69 Spisovna Generálního ředitelství Národního památkového ústavu, ukládací značka Staré Hrady, kart. č. 415, Staré Hrady, zámek 7960-77-79, *Odborné posouzení umělecko-historické hodnoty renesančního zámku ve St. Hradech a morového sloupu v Čes. Dubě*, č. 37.609/61-V/2, 21. 10. 1961.
- 70 Důvodem pro uzavření smlouvy bylo to, že se opravy zámku v polovině šedesátých let časově shodovaly s potížemi Památkem národního písemnictví souvisejícími s místem k uložení písemností v hlavním sídle na Strahově. SOKA Jičín, f. Občanské sdružení SH Staré Hrady, kart. č. 31, neusp., výstřižky článků z novin a časopisů (1982–1983), *Putování za krásou slova a obětavosti*, Az Magazin. Populárně výběrový magazín vydavatelství Naše vojsko, září 1982, č. 9, s. 141.
- 71 SOKA Jičín, f. Místní národní výbor Staré Hrady, kart. č. 1, 2, neusp., *Péče o budovy kulturních zařízení, oprava zámku, Staré Hrady — budovy č. p. 1 a 2 (starý a nový zámek)*, *Ochrana*, č. j. 5363/49, 17. 8. 1949.
- 72 Např. SOKA Jičín, f. Místní národní výbor Libáně, *Zápisy ze schůzí komise pro výstavbu, Žádost o převzetí úhrady, 2 stavební rozpočty*, neoznačeno, 1. 6. 1951. „Následně prameny k tomuto období mlčí až do 19. března 1968, kdy nás informují o schválení příspěvku na opravy starohradského zámku ve výši 28 000 Kčs.“ Spisovna Generálního ředitelství Národního památkového ústavu, ukládací značka Staré Hrady, kart. č. 415, Staré Hrady, zámek 7960-77-79, 1690/68, zn. 704-škol./Kl., 19. 3. 1968; SOKA Jičín, f. Místní národní výbor Staré Hrady, kart. č. 1, 2, neusp., *Péče o budovy kulturních zařízení, oprava zámku, Žádost o zvýšení fin. přísp. na akci Z – rekonstrukce zámku ve Starých Hradech*, neoznačeno, 16. 10. 1973.
- 73 Elektronická korespondence s Evou Bílkovou z 27. 4. 2024.
- 74 Nájemní smlouva o využití postupně zrekonstruovaných zámeckých prostor byla podepsána v květnu 1969. E. BÍLKOVÁ — K. BÍLEK — E. ULRYCHOVÁ, *Staré Hrady*, s. 18. „Smlouva se uzavírá na dobu padesáti roků. Pokud se smluvní strany nebo jejich právní zástupci nedohodnou do 31. 12. 2015 na prodloužení sjednané padesátileté doby užívání, právo užívání předmětných místností uplynutím sjednané padesátileté lhůty zanikne.“ Literární archiv Památkem národního písemnictví, f. Podnikový archiv (neusp.), kart. 599, složka 9, *Smlouva*, s. 3–4.



s Památkem národního písemnictví z roku 1969, kterou získal prostory pro sbírky svého Literárního archivu, poté představuje zlom, díky němuž je další fáze záchrany zajištěna nejen z hlediska finančního, ale především také legitimizačního, neboť přinesla pravidelné finanční příjmy z pronájmu prostor na úhradu stavebního materiálu a také dala celé rekonstrukci smysl z hlediska jejího zhodnocení. K legitimizaci záchrany zámku poté velmi významnou měrou přispěla zdejší rozsáhlá kulturní činnost<sup>75</sup> uskutečňovaná za velkého pochopení významných umělců a organizovaná Osvětovou besedou Staré Hrady<sup>76</sup> od sedmdesátých let, ke které je nutné počítat také otevření zámku pro veřejnost v roce 1973 u příležitosti výročí jeho vzniku.<sup>77</sup> Od této chvíle nebylo o smyslu záchrany starohradského zámku a jeho adekvátního využití sporu. Z hlediska samotných rekonstrukčních prací však na Vladimíra Holmana čekal úkol ze všech nejtěžší — rekonstruovat staré gotické křídlo, ze kterého zbývalo již velice málo,<sup>78</sup> a spolu s ním také vzácná renesanční sgrafita. Právě v této závěrečné fázi starohradského příběhu lze dle dochovaného obrazového materiálu spatřovat především vizuální spojitost s muzikálovou pohádkou Oldřicha Lipského *At žijí duchové!* (1977), pro kterou měl být Holmanem (z)rekonstruovaný zámek podle některých náznaků neoficiálním předobrazem.<sup>79</sup>

75 J. LIMBERSKÝ, „Všechna čest“, s. 183–185; příloha elektronické korespondence s Evou Bílkovou ze 17. 12. 2023. Podrobný přehled pořadů a další činnosti starohradské osvětové besedy a Občanského sdružení SH: *Listy starohradské kroniky: Zvláštní číslo ke třiceti letům Listů starohradské kroniky (1978–2008)*. Více ke kulturním aktivitám Osvětové besedy Staré Hrady např.: *Činnost OS SH*, dostupné z [www.ossh.cz/cinnost-ossh](http://www.ossh.cz/cinnost-ossh) [náhled 19. 12. 2023].

76 Jednalo se o administrativně-organizační orgán zajišťující od svého vzniku v r. 1965 organizaci a realizaci kulturních akcí v areálu starohradského zámku. *Listy starohradské kroniky* 13, březen 1990, č. 1, s. 1–10.

77 Na rok 1973 vycházelo dvojité výročí: 650 let existence starší gotické části a 400 let existence renesanční části zámku. Zároveň se podařilo zrekonstruovat a zpřístupnit návštěvníkům tři zámecká křídla, k tomu byly zřízeny ubytovny a sociální zařízení a zámek byl rovněž elektrifikován. SOKa Jičín, f. Místní národní výbor Staré Hrady, kniha č. 15, neusp., *Kronika obce Staré Hrady 1923–1973*, s. 112; S. PENC, *Staré Hrady*, s. 15.

78 Z celého původního gotického křídla zůstala stát prakticky pouze jedna jediná zeď spolu s několika přízemními prostory. Tamtéž, s. 16.

79 Existuje možnost, že se snímek o rekonstrukci hradu partou dětí v některých bodech inspiroval právě příběhem zámku Staré Hrady. Dle přílohy elektronické korespondence s Evou Bílkovou z 19. 4. 2022 se na scénáři filmu měl svým návrhem podílet malíř a spisovatel Dalibor Pokorný, bratranec Ing. arch. Karla Pokorného, autora plánů na rekonstrukci tohoto zámku, který při ní řadu let vykonával stavební dozor. Po r. 1968 na čas emigroval (a zřejmě proto se jeho jméno u scénáře neobjevuje). Společně s Jiřím Melíškem je uveden jako autor knižního vydání v nakladatelství Albatros v roce 1981 (ve druhém vydání z r. 2002 již chybí). Uvádí se, že na scénáři filmu spolupracovali Jiří Melíšek, Oldřich Lipský a Zdeněk Svěrák. Příloha elektronické korespondence s Evou Bílkovou z 10. 1. 2024; např.: *At žijí duchové*, [www.filmovyprehled.cz/cs/film/397167/at-ziji-duchove](http://www.filmovyprehled.cz/cs/film/397167/at-ziji-duchove) [náhled 10. 1. 2024].

## ÚŘEDNÍ I NEÚŘEDNÍ POSTUP

Oprava zámku Staré Hrady měla své etapy, zlomové okamžiky, fáze a případové úseky. Na ose této anabáze se nyní metodou rychlých příkladových výňatků v krátkosti pokusím ilustrovat, jak taková záchranná odysea mohla vypadat z hlediska úřední komunikace, tedy dochovaného písemného styku, na jehož ploše můžeme rozeznat nástiny aktérských cílů, strategie aplikované k jejich dosažení i případnou (ne)úspěšnost konečné realizace.

Základním aspektem vztahu přímých aktérů-záchranářů s dozorem pověřenými kulturními a památkovými orgány bylo, jak už možná situace napovídá, úřední podchycení všech na zámku plánovaných stavebních úprav, jak to například naznačuje dokument z kanceláře Státního památkového úřadu (SPÚ) v Praze z února 1949, ve kterém tento orgán nového majitele objektu, tedy obec Staré Hrady, vedle plnění vlastnických podmínek „žádá, aby o každé projektované stavební či jiné akci na objektech vám přidělených byl vždy včas uvědomen a aby příslušné projekty mu byly předkládány k předchozímu schválení ještě před jejich provedením“. V závěru psaní poté „současně laskavě žádá o sdělení, v jakém stavebním stavu je zámek a jaké udržovací opravy je nutno v nejbližší době provést“.<sup>80</sup> Tato povinnost sice na Starohradské vytváří určitý permanentní tlak, avšak jejich úřední protistrana jim dokáže být jak protihráčem, tak spojencem a v případě potřeby obrátit v jejich prospěch momentální vývoj situace. Signifikantním dokladem takovéto aktérské „z nouze ctností“ je například poukázání obce Staré Hrady na naléhavou nutnost úředního konání ve věci destruktivních změn, ke kterým na zámku dojde téhož roku v březnu. Za pozornost rovněž stojí, že této situace je využito k ovlivnění kupní ceny objektu. Dopis je adresován ministerstvu zemědělství: „Místní národní výbor ve Starých Hradech Vám oznamuje, že dne 14. března se propadla klenba pod jednou bytovou jednotkou, a sice v předhradí, tj. v zachovalejší části hradu. Jelikož nedávno byl zde na úředním odhadu zástupce M. zemědělství, žádáme Vás, abyste při stanovení ceny za celý hradní komplet vzali laskavě v úvahu právě Vám hlášenou větší škodu. [...] Zároveň žádáme za eventuální vyslání úředníka, který by škodu zde na místě zjistil. Jedná se asi o 10 m<sup>2</sup> klenby, které bylo způsobeno velkými otřesy od přejíždějících velkých tanků vojenských.“<sup>81</sup> Stejná argumentace byla poté paralelně použita při komunikaci s památkáři.<sup>82</sup> Kritický stav zámku byl však evidentně zbrání argumentačně dvojsečnou, jelikož se její pomyslné ostří mohlo kdykoliv obrátit proti tomu, kdo ji nejprve použil ve svůj prospěch, jak to dokládá písemnost z provenience technického referátu ONV Jičín, adresovaná SPÚ v lednu 1950. Ten je toho názoru,

<sup>80</sup> SOkA Jičín, f. Místní národní výbor Staré Hrady, kart. č. 1, 2, neusp., Péče o budovy kulturních zařízení, oprava zámku, *Staré Hrady, zámek*, č. j. 1137/49, 21. 2. 1949.

<sup>81</sup> Tamtéž, *Zámek ve Starých Hradech, býv. majitelka Thurn-Taxis*, č. j. 1522/49-IX/B 22, 15. 3. 1949.

<sup>82</sup> Po totožném úvodním oslovení a taktéž i popisu pádu klenby Staré Hrady vzhledem k naléhavosti situace žádají Státní památkový úřad, aby „laskavě okamžitě vyslali svého odborníka, který by škodu shlédl a nařídil další opatření [...] toto zřícení bylo způsobeno otřesy jedoucích voj. tanků.“ Tamtéž, *Hlášení o náhlé škodě v hradě*, č. j. 1137/49, 15. 3. 1949.



že „není nadále únosné trvati na řádném udržování budovy č. p. 1 [vlastní zámek] vzhledem k jejímu desolátnímu stavu a k rozsahu stále a stále potřebných oprav. Doporučovali bychom proto (zejména s ohledem na špatné vyhlídky ohledně zařazení této stavební akce do operativního plánu stavebnictví na rok 1951) zbourati budovu č. p. 1 a věnovati se větší měrou údržbě a opravám obytné části č. p. 2 [tzn. předzámčí], včetně zámecké kaple.“<sup>83</sup>

Vedle takového oboustranného využití situace, umožňujícího (z)brzdit stavbu v závislosti na tom, jak silné byly argumenty toho, kdo se její pomocí zrovna snažil dosáhnout poziční výhody, mohly rekonstrukci zámku zablokovat také logisticko-materiální faktory spojené s distribucí stavebního materiálu. Naznačuje to odpověď Státního komunálního podniku (SKP) Jičín obci Staré Hradky ve věci dodání střešní krytiny, ve které majitele zámku informuje o tom, že objednali tyto tašky z cihelny v Novém Bydžově, „kde jsme je převzali zmrzlé a takové jsme byli nuceni dodat na stavenišť. Tašky byly rovnány odborně a snad jenom tím, že byly zmrzlé, mohlo se státi, že se některé v důsledku oblevy uvolnily,“<sup>84</sup> což je v dostupných pramenech později doplněno vyjádřením zmíněné cihelny, které SKP v rámci úředního jednání tlumočí Starohradští v tom smyslu, „že tašky byly [cihelnou] odevzdány k dopravě ve stavu dobrém a ne zmrzlém“.<sup>85</sup>

V souvislosti s naznačenou úřední kontrolou stávajícího stavu zámku bylo běžnou praxí uskutečňování komisionálních prohlídek. Zpráva z jedné takové prohlídky z dubna 1951 je příkladem prvních nápadů na využití starohradského komplexu coby skladu potravin v rámci širšího kontextu regionálního plánování. Říká, že „bylo usneseno se zřetelem k hospodářskému a kulturnímu vývoji Libáňska doporučiti, aby přízemí objektu č. p. 1 spolu s rozsáhlými a celkem zachovalými sklepy bylo využito pro dlouhodobé uskladnění ovoce a zeleniny, případně též ke zpracování těchto produktů, neboť vývojově se dá předpokládati, že tato již nyní značná produkce bude v dohledné době plánovitě zvýšena. Tento účel využití je podporován též skutečností, že do nádvoří zámku je zaveden vydatný vodovod s velmi dobrou a stálou vodou. Kromě toho lze zde zřídití prádelnu pro celé Libáňsko.“<sup>86</sup> Tato úřední pozornost je ale nedlouho poté vystřídána zjevným upozaděním Starých Hradů, jelikož místo nich dostává přednost valdštejský zámek v Jičíně, jak o tom informuje návrh rady ONV.<sup>87</sup>

83 Tamtéž, *Staré Hradky — budovy č. p. 1 a 2 (starý a nový zámek)*, *Ochrana*, zn. 785/99-18/9-1949-XI., 12. 1. 1950.

84 Tamtéž, *Vysvětlení na dodanou krytinu*, neoznačeno, 2. 2. 1951.

85 Tamtéž, neoznačeno, 2. 3. 1951.

86 SOkA Jičín, f. Okresní národní výbor Jičín, Sběrka stavebních spisů, Staré Hradky, kart. č. 1132, inv. č. 814, *Zámek Staré Hradky — využití*, zn. XI-356. 4/St. Hr.-1951, 13. 4. 1951.

87 „K doporučení okresní plánovací komise žádá rada ONV v Jičíně, aby prozatím nebyla prováděna oprava zámku ve Starých Hradech u Libáně, a částka, které mělo být k tomu účelu v letošním roce použito, aby byla přesunuta na provedení stavebních úprav Valdštýnského zámku v Jičíně, které jsou naléhavější, ježto objekt slouží veřejným účelům (soud, prokuratura, MNV, museum, archiv). V zámku ve Starých Hradech doporučuje se provést v nejbližší době jen zbourání těch částí, které ohrožují svým zchátralým stavebním stavem veřejnou bezpečnost a nejsou z hlediska ochrany památek významné.“ Tamtéž, *Zámek Staré Hradky*, neoznačeno, 27. 4. 1951.



Vedle vcelku smysluplné argumentace havarijním stavem nebo zainteresovaností na jiném památkovém objektu se však v pramenech vyskytla také poměrně prostá neochota provést na zámku požadované práce. Došlo k tomu v říjnu 1951, kdy „SKP v Jičíně odmítli provést stavbu sesuté zdi u budovy č. p. 2 zámku Staré Hradý“, což na straně MNV Staré Hradý vygenerovalo nutnost provést „s urychlením tyto práce ve své režii“ pod dozorem stavitele Josefa Kříže,<sup>88</sup> jenž rekonstrukci zámku pojal jako svůj osobní socialistický závazek.<sup>89</sup>

Přes upřímnou snahu nenechat zámek doslova a do písmene padnout byly některé jeho problémy stále přítomné i po uplynutí několika let vyjednávání a opravných prací. Prameny z roku 1958 dokládají přetrvávající finanční náročnost opravy zámku a s tím spojenou neochotu převzít za takový podnik odpovědnost, což se mimo jiné odráží v problematickém jednání o zařazení zdejších prací do širších plánů oprav. Lze to vidět na diskutabilním návrhu stran na využití Starých Hradů coby skladu hořlavého filmového materiálu,<sup>90</sup> v rámci čehož je zámek nakonec možná poněkud paradoxně zachráněn nákladností své rekonstrukce, jelikož byl nakonec onomu filmovému podniku „poskytnut vhodnější objekt, který lze restaurovat s daleko menším finančním i materiálovým nákladem“.<sup>91</sup> Poslednímu jmenovanému bodu poté odpovídá dopis Odboru výstavby a vodního hospodářství ONV Jičín z října 1958, adresovaný Krajskému středisku péči o památky a ochrany přírody v Hradci Králové, v jehož závěru je vyslovena ochota upravit stanovisko v případě změny dané situace, kdy „OSP nemůže stavební akci vzít do své kapacity, poněvadž jest pro letošní rok značně předimenzována. Pro rok 1959 za takového stavu rovněž ne. MNV Staré Hradý se o věc nestarají a čekají, až by jim někdo sehnal zedníky a pomocné pracovníky. Bude nyní s MNV projednáno, zda by nebylo možné po splnění adaptačních prací v JZD provádět akci jako zimní. [...] Ovšem jakmile by se dala stavba jenom trochu do pořádku, věříme, že by [se] našel podnik nebo organizace, která by zámek převzala pro své různorodé a široké uplatnění, které by zámek ve S. Hradech skýtal.“<sup>92</sup>

K tomu je navíc třeba přičíst i další paralelní chátrání různých částí komplexu, ohrožující zde zřízené bytové jednotky,<sup>93</sup> což v únoru 1961 urychluje přípravu na

88 SOkA Jičín, f. Místní národní výbor Libáň, Zápisy ze schůzí komise pro výstavbu, *Zámek, Údržba*, zn. XI/1. 717. 7-15-10-51/Dr., 15. 10. 1951.

89 „Jest nám známo, že všechny potřebné formality, plány [a] rozpočty socialistickým závazkem stav. ing. Josefem Křížem jsou hotovy, takže [je] možno přistoupiti k těmto pracím.“ Tamtéž, *Zřícení části hradu*, neoznačeno, 22. 5. 1951.

90 SOkA Jičín, f. Okresní národní výbor Jičín, Sběrka stavebních spisů, Staré Hradý, kart. č. 1132, inv. č. 814; tamtéž, *Využití zámku ve Starých Hradech, okr. Jičín*, výst-16-1959, 5. 2. 1958.

91 Tamtéž, *Zámek ve Starých Hradech, jeho hospodářské využití*, výst-1936-16-1958, 11. 2. 1958.

92 Tamtéž, *Zámek ve Starých Hradech, okr. Jičín, Provádění staveb. úprav*, zn. 450/1958 ze dne 24. 10. 1958, 31. 10. 1958.

93 „Při místním šetření [...] zástupci ONV v Jičíně a MNV Staré Hradý bylo jednomyslně rozhodnuto provést vyklizení bytů a přestěhování osob [...] z důvodu veřejné bezpečnosti [...] podle dnešního stavu nelze hospodárným způsobem zajistit záchranu části severovýchodního rohu, který hrozí zřícením,“ pročež na základě těchto skutečností dále navrhuje „odbourání po vyjádření odborných expertů“. Spisovna Generálního ředitelství Národního památkového ústavu, ukládací značka Staré Hradý, kart. č. 415, Staré Hradý, zámek



radikální řešení otázky další existence zámku částečným odstřelem.<sup>94</sup> Avšak k němu pro nedostatek finančních prostředků nakonec nedošlo<sup>95</sup> a Vladimír Holman začal po několika letech s oficiální rekonstrukcí. I v této etapě však záchranné práce ztěžovaly finanční problémy, což (vedle nedodrženého závazku z minulosti) naznačují úřední dokumenty z února roku 1968, které konstatují, že pracovníkům na Starých Hradech byly pro tento rok „sníženy fin. dotace a tak po osobním jednání se soudruhy na kraji nám finančně nepomohou, ačkoliv v roce 1966 nám pomoc [...] přislíbili“.<sup>96</sup> Tomuto úřednímu nezájmu Starohradští čelí poukazem na využitelnost zrekonstruovaných sklepů k pronájmu, což „vyztužují“ argumentací zaměřenou na finanční prospěšnost komplexu, kdy poukazují na prokázanou návratnost do zámku vložených investic, jelikož ze svých příjmů odevzdávají značné částky peněz do vyššího rozpočtu, jak nás o tom informuje tentýž pramen.<sup>97</sup>

Ačkoliv již ideově zlegitimizované (od roku 1969) a veřejnosti otevřené (1973), nebyly Staré Hrady ani v tomto stabilizovaném období prosty nesnází, jelikož „se dost často do rekonstrukce zámku záměrně štouralo — práce se lidem i vedoucímu otravovala. [...] Velmi často se projevovala osobní nenávisť u několika jedinců. Muselo se to překonat v zájmu věci.“<sup>98</sup> Přesto však práce na Starých Hradech pokračovaly dále, přičemž bylo přikročeno k přípravám na bez nadsázky monumentální rekonstrukci nejstaršího gotického křídla, které bylo nutné postavit prakticky celé znovu. Skrze úřední vyjednávání v rámci těchto příprav si lze všimnout nejen kontinuity problematických aspektů z minulosti, ale také přetrvávání již dříve aplikovaných vyjednávacích mechanismů.

---

7960-77-79, *Zápis sepsaný dne 24. února v úřadovně MNV Staré Hrady, okr. Jičín*, neoznačeno, 24. 2. 1961.

94 „Mezitím je nutné však operativně řešit otázku demolice narušené části. KPS Pardubice zajistí v době co nejkratší návštěvu expertů — statiků z Prahy (Ing. Budinka, Ing. Kos, popřípadě další), kteří by stanovili rozsah demolice a způsob provedení vzhledem k velmi vážnému stavu.“ Tamtéž.

95 „Odepsání této historické památky došlo tak daleko, že chybělo pouze 60 tisíc korun k tomu, aby pyrotechnici mohli provést odstřel objektu [...]“ SOkA Jičín, f. Občanské sdružení SH Staré Hrady, kart. č. 28, neusp., výstřižky článků z novin a časopisů (1906–1976), *Odstřel se nekoná*, Předvoj. Týdeník jičínského okresu 10, 7. 11. 1969, č. 44. V médiích je však možné nalézt vedle finanční stránky věci rovněž dva další důvody nerealizování avizovaného odstřelu: absenci demoliční čety i potřebné trhavinu k okamžitému použití. SOkA Jičín, f. Občanské sdružení SH Staré Hrady, kart. č. 30, neusp., výstřižky článků z novin a časopisů (1980–1981), *Zámek k odstřelu*, Československý svět 4, 1981, č. 3, s. 45.

96 Spisovna Generálního ředitelství Národního památkového ústavu, ukládací značka Staré Hrady, kart. č. 415, Staré Hrady, zámek 7960-77-79, *Oprava zámku a hradu*, neoznačeno, 14. 2. 1968.

97 „Nutně potřebujeme opravit sklepy, abychom je mohli dále jako nebytové místnosti pronajímat. I zde bychom potřebovali vaší přímluvy, odevzdáváme dost peněz do vyššího rozpočtu z našich příjmů [...]“ Tamtéž.

98 SOkA Jičín, f. Místní národní výbor Staré Hrady, kniha č. 15, neusp., *Kronika obce Staré Hrady 1923–1973*, s. 110.

Chronologicky prvním zásadním pramenem této etapy je žádost MNV Staré Hradý směrem k odboru výstavby ONV Jičín z února 1974 ve věci povolení rekonstrukce inkriminované gotické části, která dokládá častou provázanost všech zmíněných aspektů. Tedy rekonstrukci, nutnost jejího financování i legitimizační účel takové akce.<sup>99</sup> Ze stejného roku i měsíce pochází další záznam jednání, který kromě opětovného poukazu k finanční stránce věci a zapojení památkových struktur do jednání nastiňuje svým apelem ke kraji (znovu) také upomínání na nedodržení dohody.<sup>100</sup> Neopomenutelný aspekt z rekonstrukce zámku nám poté předkládá rovněž psaní adresovaná památkářům v Pardubicích, reflektující snahu starohradské obce zařadit restaurování zámeckých sgrafit Aloisem Tintěrou do plánů v rámci akce Z, na kterémžto příkladu je možné detekovat obtíže nejen administrativního, ale také (opět a nikoliv naposled) finančního a časového rázu.<sup>101</sup> Prameny k přípravné fázi rekonstrukce zámeckých sgrafit situované do března téhož roku rovněž naznačují vyhrcořenější názorový spor o finanční příspěvek, ve kterém se ze strany Starých Hradů chytře argumentuje použitím vlastních sil v kontextu pokračujícího jednání ohledně (ne)zařazení starohradského zámku do daného plánu stavebních prací, přičemž tato strategie je ještě více posílena připomenutím dalšího pramene na předložení závazného prohlášení a tím, že je zámek restaurován pro potřeby Literárního archivu Památníku národního písemnictví. Argumentováno je zde rovněž veřejným zájmem.<sup>102</sup>

99 „Žádáme o povolení rekonstrukce gotického paláce u zámku Staré Hradý v celkovém nákladě 1 495 000 Kčs. Započítí stavby rekonstrukce r. 1974–1979. Celková hodnota díla bude 3 mil. Kčs. V r. 1974 v prvním pololetí je dokončena rekonstrukce tří křídel zámku. Slouží PNP Praha. [...] Gotický palác, druhé poschodí, bude pronajat též PNP-Praha pro naše nejdražší rukopisy (K. H. Mácha, B. Němcová, J. Dobrovský).“ Tamtéž, kart. č. 1, 2, neusp., Péče o budovy kulturních zařízení, oprava zámku, neoznačeno, *Žádost o výstavbu-rekonstrukce gotického paláce zámku Staré Hradý u Libáně*, neoznačeno, 14. 2. 1974.

100 „Vážení soudruhu vedoucí! Potřeboval bych vlivně zainteresovat St. Ústav pam. péče a přír. v Pardubicích, aby nám pomohl financovat pro rok 1974 restaurování sgrafit na fasádě zámku/jižní průčelí. Pardubice nám to slibovaly již mnoho let, ale došlo tam k mnoha střídáním, a tak skutek utek.“ Tamtéž, *Sgrafita nad branou ve St. Hradech*, neoznačeno, 18. 2. 1974.

101 „Dále sdělujeme, že se nám konečně podařilo dostat do plánu restaurátorských prací opravu sgrafit nad první branou [...]. Poněvadž to ale není v akci Z, jak jsme se domnívali, píšeme o tomto problému na KNV [...] a vám, zda byste nám s tímto finančním problémem nepomohli. Vaši zaměstnanci se o tuto restauraci snažili, ale k realizaci nedošlo. Prohlídka restaurátory zde byla. Letos je krajní hranice provedení restaurátorských prací.“ SOkA Jičín, f. Místní národní výbor Libáň, Zápisy ze schůzí komise pro výstavbu, *Sochy-busty, sgrafita*, neoznačeno, 18. 2. 1974.

102 „Ve St. Hradech u Libáně [...] restaurujeme svépomocí v akci Z [...] renesanční zámek, který byl již k odepsání. Nyní však po čtyřech letech práce [...] slouží jako depozitář LA Pam. nár. písemnictví [...]. Přizemí renes. zámku upravujeme pro veřejnost, právě jako část gotickou. Tyto části budou sloužit návštěvníkům široké turistické veřejnosti. Na akci Z jsou nám poskytovány peníze z kult. odboru KNV na výstavbu, ne však na další úpravy vnitřní [...]. Prosíme proto o finanční příspěvek na tyto úpravy [...]. Abyste se přesvědčili o oprávnění našeho požadavku (vše je doloženo dokumentací a plány) zveme Vás





Co lze tedy usuzovat ze všech těchto namátkových vstupů do úředních podob dlouholeté starohradské záchrany? Zastřešujícím aspektem tamního úředního vyjednávání je v první řadě povinnost kooperovat na veškerých stavebních krocích se zodpovědnými orgány. Zároveň však nadále probíhá rozpad zámku, který dle své potřeby využívají obě strany — jako argument pro posouzení stavu objektu a zahájení fixačních prací, nebo na straně druhé jako důvod, proč nic z toho nedělat, nechat zámek chátrat a později přihlížet jeho demolici. Do těchto aspektů však zasahovaly také prvky logisticko-materiálního či exekutivního rázu, kdy mohlo rekonstrukční práce zhatit neodborné dodání nekvalitního materiálu nebo také neochota provést požadované stavební úkony. Vedle toho se však postupně na obou stranách objevují nápady na to, jak pozvolna rekonstruovanou památku vlastně využít, což generovalo první legitimizační aspekty pro pokračování prací. Přes tento pozitivní vývoj je však místy dána přednost jiné kulturní památce, která se zdá být vhodnějším cílem s větší návratností. Staré Hrady jsou se svojí záchranou podnikem setrvale nákladným a ruku v ruce s tím i nadále spíše neperspektivním, přičemž je zde stále přítomna úřední neochota převzít za osud Starých Hradů patřičnou odpovědnost, což se patrně odráží nejen ve snižování dotací pro zámek a v jeho nezařazení do širších plánů rekonstrukčních prací, ale také ve zmíenkách Starohradských o nedodržení starých závazků. Tyto roky nejistot jsou však nakonec přesto v závěru šedesátých let a v polovině dekády následující korunovány smlouvou s Památníkem národního písemnictví, což však jejich závěrečnou fází v podobě rekonstrukce gotického křídla nezbaví kontinuálně přítomných problematických aspektů — nedostatku financí i stavebního materiálu a rovněž nesnází se zapojením rekonstrukce zámku do akcí Z, do širších plánů stavebních prací, a s tím spojeným časovým tlakem.

Jak již bylo řečeno, kromě této oficiální linie mělo vyjednávání záchrany a využití starohradského zámku ještě jednu polohu. Neoficiální, historiograficky hůře postřehnutelnou, plnicí roli jakéhosi podpůrného „stínu“ pro prve jmenovanou rovinu úřední. I tato komunikační linie byla produktem aktérských sociálních vazeb, utvořených, (znovu)navazovaných a posilovaných Vladimírem Holmanem v letech před záchranou Starých Hradů a jistě i během ní. Kontury této roviny lze nalézt ve vzpomínce Evy Bílkové, podle níž lze soudit, že předložené vyjednávací strategie byly aplikovány zaprvé zčásti v rámci oficiálních, navenek žádaných, zcela formálních a v rámci doby jazykově korektních způsobů a zadruhé v rámci „zachování konspirace“ pouze v kontextu ústně formulovaných vyjednávání z prostoru spíše neformálních sousedsko-kamarádských vztahů. Jejich aktéři se místy i zcela náhodně setkávali mimo prostředí kanceláří doslova na ulici, kde si při té příležitosti sdělovali neoficiální stanoviska probíhajících či chystaných úředních kroků stran oprav zámku či jeho využití. Šlo tedy o určitá postranní „vyztužení“ předepsaného úředního postupu pro případ, kdy hrozilo, že tento postup bude komplikovaný nebo rovnou neúspěšný. Součástí této „mimozáznamové“ vyjednávací strategie bylo též uplatňování postupu ve stylu „kdo může s čím v rámci svých vlastních kontaktů pomoci a na koho je třeba naopak v tomto kontextu brát ohled pro příliš velké riziko postihu v případě

---

k návštěvě. Měli bychom ještě letos možnost prostavět a provést úpravy ve výši stopadesáti tisíc Kčs.“ Tamtéž, *Žádost o fin. příspěvek*, neoznačeno, 22. 3. 1974.

prozrazení“.<sup>103</sup> Zdá se, že tuto tezi nepřímou potvrzují slova Josefa Skřivánka (později pověřeného dozorem), která měl pronést na adresu Vladimíra Holmana v kontextu počátku záchranných prací: „My jsme čekali, co z toho bude. Buďto tě zavřeme, nebo vyznamení.“<sup>104</sup>



## MEZE A LIMITY STAROHRADSKÉHO PŘÍKLADU

Jakkoliv je záchrana zámku Staré Hrady příběhem se šťastným koncem, a přestože má nespornou vypovídající hodnotu, je třeba reflektovat jeho meze, limity a mantinely, které tento kdysi „uskutečněný zázrak“ ukotvují v reálnějším vnímání tehdejší skutečnosti. Zaprvé je nutné vzít v úvahu výše naznačené meze dochovaných pramenů, které jsou samy o sobě problematické a dovolují pouze opatrné závěry; v některých místech připouští pouhé náznaky a někde dokonce dají historikovi prostor pro pouhý laický odhad vývoje té které události. To znamená, že jakkoliv je záchrana starohradského zámku z lidského hlediska a některých mikroskopických detailů „živá“, při obecnějším nazírání je ve skutečnosti poměrně nezřetelná a pouze v různých silných konturách naznačená. K tomu je nutné dodat podstatný fakt, že tento příběh je pouze jednou z několika možných variant výkladu událostí, což je pro práci s tématem v rámci další akademické diskuze na jednu stranu jistě přínosné. Dlouholetá záchrana zámku Staré Hrady byla pomyslným bojem, ve kterém se experimentálními argumentačními manévry hrálo o osud památky v rovině konvenční (tedy oficiálního vyjednávání) a rovněž hybridní (znamenající rovinu pouliční a neoficiální), v níž byl zámek hájen na několika frontách, které se překrývaly, prolínaly, měly své kritické úseky a slabá místa, jakož i pevné a snadněji hájitelné posty. Vedle „boje“ pana učitele Holmana zde však velkou roli hraje rovněž významný protipól této metaforické linky, který Holman dokázal kontinuálně generovat vedle nezbytné ochoty ke komunikačním střetům, pokud jich bylo pro danou věc zrovna třeba. Tím protipólem byla ochota ke shodě, souhlasu, empatii či pomoci. Právě to bylo tím dalším důležitým aspektem, který byl vedle zvládnutí neoddiskutovatelného střetového potenciálu tehdejších úředních pŮtek pro budoucnost zámku rozhodující. Jenom díky tomu mohla nakonec pamětní deska v roce 2005 vyjádřit „Poděkování všem, kteří pod vedením učitele Vladimíra Holmana zachránili v 2. polovině 20. století starohradský zámek před zkázou“.<sup>105</sup>

\* \* \*

Cílem tohoto příspěvku bylo v krátkých vstupech a výstupech představit druhy vyjednávacích strategií v kontextu úřední komunikace přítomné na pozadí záchrany kulturní památky v Československu v letech 1949 až 1993, k čemuž zde byl použit příklad rekonstrukce zámku Staré Hrady u Libáně, realizované v uvedených letech

103 Telefonický rozhovor s Evou Bílkovou z 26. 11. 2023.

104 Příloha elektronické korespondence s Evou Bílkovou z 29. 7. 2020.

105 *Listy starohradské kroniky* 28, 2005, č. 3, s. 85.



pod vedením předsedy zdejšího MNV, učitele a malíře Vladimíra Holmana, za dozoru pověřených expertů. Vedle forem úřední roviny této rekonstrukce chtěla ovšem studie upozornit rovněž na druhou, méně zřetelnou a neformální rovinu této akterní komunikace, jež byla pro tu první v určitých situacích nepostradatelným doplňkem. Vzhledem k tomu studie vychází z dochovaných pramenů úřední povahy — z jednání ohledně stavebních povolení, finančních příspěvků nebo také dodávek potřebného stavebního materiálu —, ze kterých je možné dané argumentační strategie do určité míry (re)konstruovat a interpretovat. V rámci této interpretace je přitom nutné vzít v potaz jak kvalitativní, tak kvantitativní omezení těchto pramenů. Zámek Staré Hradky svého času dosáhl podoby reprezentativního šlechtického sídla, které však bylo později odsouzeno k pomalému chátrání, které z něho pro první polovinu 20. století učinilo k odstřelu odepsanou ruinu, jež pozbyla své někdejší hodnoty a ztratila využití. Oboje mu však bylo v letech 1949 až 1993 pomalu navraceno jakožto výsledek několika etap prací, na nichž se podíleli lidé různého věku, zájmů a zaměstnání. Součástí této obětavé anabáze na pozadí samotných prací a pozdějšího kulturního využití byl sled úředních vyjednávání, týkajících se finanční, materiální i filozofické roviny této záchrany. Akteři těchto vyjednávání byli jak samotní vykonavatelé rekonstrukce, tak zodpovědné památkové, kulturní a v některých případech i místní politické instituce, na tomto procesu postupné revitalizace ve větší či menší míře participující. To vše dohromady vytvářelo vedle na první pohled patrné fyzické rekonstrukce a jejího paralelního kulturního zhodnocení jakousi „druhou frontu“ zámecké rekonstrukce, v horizontech které bylo oběma stranami úředních dialogů v onom na pozadí přítomném vyjednávání užito různorodých argumentačních forem a formulací, na jejichž efektivitě záviselo to, jak moc se rekonstrukční práce na Starých Hradech (po)zastaví, či jak dalece mohou být v rámci momentálních možností dynamické a účinné.

Záchrana starohradského zámku je ze všech těchto řečených důvodů bezesporu příkladem mnohvrstevnaté historiografické látky, poskytující prostor pro zkoumání dějin každodennosti, dějin institucí, dějin regionálních i dějin obecně kulturních. Především je však barvitým lidským příběhem jednoho úspěšného úsilí. Pokud bychom měli shrnout jednání akterní starohradské záchrany, můžeme říci (alespoň podle toho, co máme k dispozici), že se z hlediska písemného úředního kontaktu nijak nevymezovalo proti panujícímu společenskému uspořádání a že jakékoliv zaznamenané konflikty je nutné klasifikovat jako argumentační rozpory rázu čistě pracovního, tedy že pokud již k nějakému takovému konfliktu na ploše písemných pramenů přece jen došlo, nesl se tento spor ohledně samotné rekonstrukce zámku pouze v rovině pracovní — například kompetenční, exekutivní, logistické, technické — a nikoliv ideové ve smyslu ideologickém nebo snad přímo politickém. Jinak řečeno, akteři starohradské záchrany byli mimo perimetr rekonstrukce památky loajálními občany svého státu (v tomto případě regionu), kteří vedli případný úřední „boj“ o starohradský zámek se zodpovědnými orgány pouze a jedině v rovině předmětné, bez přenášení těchto argumentačních střetů do rovin jiných. Jednou z mála takových (dochovaných) výjimek, kdy byla záchrana zámku přesunuta mimo klasický perimetr úředního vyjednávání, byla snad medializace jeho stavu z listopadu 1961, o kterou se Vladimír Holman postaral svým dopisem do *Rudého práva*. Redakce se na základě

tohoto listu následně obrací na Státní ústav památkové péče v Praze, kterému sděluje, že „do redakce jsme dostali dopis od kronikáře a člena MNV ve Starých Hradech, okres Jičín, kde nám píše, že u nich chátrá starý renezanční zámek, který prý má velkou památkovou hodnotu. [...] Chtěli bychom Vás požádat, abyste byli tak laskavi a sdělili nám, zda se jedná skutečně o zámek, který je třeba celý renovovat.“<sup>106</sup> Pokud jde o v závěru dopisu vznesenou otázku, lze s velkou mírou pravděpodobnosti odhadovat, že (by) ji Vladimír Holman, a jistě zdaleka nejen on, považoval za zcela bezpředmětnou, zbytečnou a snad i vyloženě hloupou, vzhledem k tomu, co pro starohradský zámek ve své době v roli stavbyvedoucího zcela nezištně, dobrovolně a obětavě vykonal. Zřejmě bez příliš velké nadsázky byl zkrátka tím, kdo „přichází úderem sedmé ranní na stavbu a teprve za soumraku šichtu končí...“<sup>107</sup>

### RÉSUMÉ:

The aim of this paper is to explore the forms of official and unofficial negotiation, using the rescue of the Staré Hradý castle, renovated between 1949 and 1993, as a case in point. The paper first outlines the earlier history and current situation of this monument, then the cultural and legal context, the actors and, lastly, the history of the rescue itself. It then proceeds to examine the final phase of the rescue to provide an illustrative example of a castle renovation project that was financially and ideologically supported by the regime and where the rescue went hand in hand with its cultural use, which served as an argument for the renovation in the first place. The paper discusses the forms of communication formally required for the official negotiation related to this project, as well as the informal level of the negotiation, which existed outside the written sources. It concludes that both of these negotiation levels were equally important for the preservation of the Staré Hradý castle: they were used as dictated by the situation and ultimately aimed at achieving the same goal: to preserve a cultural monument whose restoration had been considered impossible and pointless a little more than two decades earlier.

**Mgr. Jan Limberský** studoval navazující magisterský program na Ústavu českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Zabýval se srovnáním teorie a praxe úředního styku občanů a regionálních kulturně-památkových institucionálních struktur v souvislosti s jejich spoluprací na záchraně kulturní památky v Československu po roce 1948 (limberskyj@seznam.cz).

106 Spisovna Generálního ředitelství Národního památkového ústavu, ukládací značka Staré Hradý, kart. č. 415, Staré Hradý, zámek 7960-77-79, zn. dv-eš 23980, 20. 11. 1961.

107 SOkA Jičín, f. Občanské sdružení SH Staré Hradý, kart. č. 31, neusp., výstřižky článků z novin a časopisů (1982–1983), *Náš pan učitel*, Zemědělské noviny. Deník ministerstva zemědělství a výživy ČSR 39 (Páteční příloha *Náš domov* 37), 16. 9. 1983, č. 219.